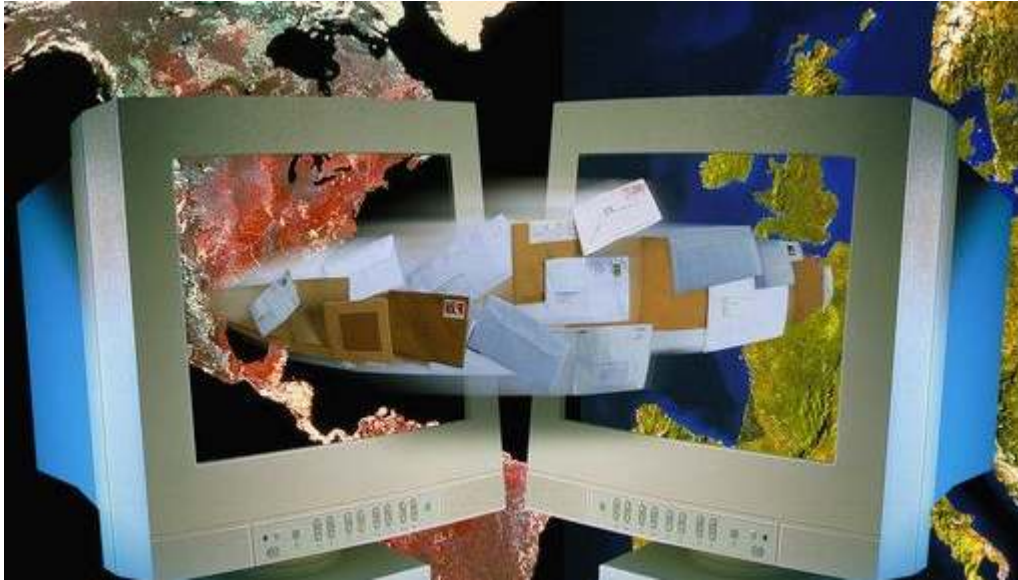

Thesis Kinder- en Jeugdpsychologie

*Communicatie over effectiviteitgegevens van
preventie- en interventieprogramma's:
de visies van wetenschappelijke onderzoekers en
van gedragswetenschappers van cluster 4 scholen*

Viola van der Leeuw

Studentnummer 0239461

Faculteit Sociale Wetenschappen

Eerste beoordelaar: Daan Brugman

Tweede beoordelaar: Dorian de Haan

Inhoudsopgave

Samenvatting	2
1. Inleiding	3
1.1 De opbouw van het Speciaal Onderwijs in Nederland	3
1.2 Preventie- en interventieprogramma's	4
1.3 Het belang van op evidentie gebaseerde preventie- en interventieprogramma's	4
1.4 De stand van zaken omtrent op evidentie gebaseerde programma's in Nederland	5
1.5 Effectieve interventies implementeren op cluster 4 scholen	6
1.6 Vraagstelling en hypothesen	8
2. Methode	10
2.1 Participanten	11
2.2 Dataverzameling	12
2.3 Vragenlijst	13
2.4 Analyse	13
3. Resultaten	13
3.1 Delphi-methode fase 2 – Inventarisatie van de informatie uit fase 1	13
Overzicht van de in fase 1 behandelde vraagstukken met bijbehorende resultaten	15
Strategieën van gedragswetenschappers om effectiviteitgegevens in te winnen	16
Strategieën van onderzoekers om effectiviteitgegevens te verspreiden	16
Controverses met betrekking tot het inwinnen van effectiviteitgegevens	17
Controverses met betrekking tot de verspreiding van effectiviteitgegevens	19
Onduidelijkheid inzake de verantwoordelijkheid	19
Kennis die gedragswetenschappers op cluster 4 scholen nodig hebben	20
3.2 Delphi-methode Fase 3 – Een terugkoppeling van de resultaten	22
3.3 Delphi-methode Fase 4 – Inventarisatie van de informatie uit fase 3	22
De verantwoordelijkheid van de gedragswetenschapper	22
De verantwoordelijkheid van de onderzoeker	23
4. Conclusie	25
5. Discussie	28
Aanbevelingen	29
Suggesties voor vervolgonderzoek	30
6. Literatuur	32
Bijlage 1 - Interview Fase 1 - gedragswetenschappers	
Bijlage 2 - Interview Fase 1 – onderzoekers	
Bijlage 3 – Interview Fase 3 - gedragswetenschappers en onderzoekers	

Samenvatting

In deze thesis wordt onderzocht of gedragswetenschappers op cluster 4 scholen actuele informatie beschikbaar hebben over de effectiviteit van de preventie- en interventieprogramma's die zij (willen) uitvoeren. De steekproef bestaat uit twee groepen deelnemers: acht gedragswetenschappers werkzaam op een cluster 4 school en acht onderzoekers die onderzoek verrichten naar interventieprogramma's. Beide groepen zijn tweemaal geïnterviewd door middel van de Delphi interviewmethode. De methode is gekozen omdat deze hoor- en wederhoor mogelijk maakt over strategieën (a) van gedragswetenschappers om informatie te verkrijgen en te behouden, en (b) van onderzoekers om programma's te onderzoeken en kennis over de effectiviteit te verspreiden. Aan de hand van vooraf gestructureerde, open en gesloten vragen is in fase 1 een discussie uitgelokt met beide groepen betrokkenen. Vervolgens is in fase 2 de verkregen informatie geëvalueerd en zijn in fase 3 de (deel)conclusies anoniem teruggekoppeld aan de tegenpartij. Uit de resultaten komt naar voren dat de gedragswetenschappers van cluster 4 scholen niet over actuele informatie blijken te beschikken inzake de effectiviteit van de interventiemethoden waarmee zij werken. Onderzoekers blijken niet gericht op een stelselmatige verspreiding van de informatie naar de scholen en de gedragswetenschappers zijn passief in het inwinnen van informatie. Slechts twee gedragswetenschappers hebben op hun school direct effect informatie voorhanden van één van de twee programma's die worden gehanteerd. De gedragswetenschappers krijgen informatie via gedragswetenschappers van andere cluster 4 scholen, maar nauwelijks via contact met onderzoekers. Ze nemen kennis tot zich door middel van het lezen van wetenschappelijke en semi-wetenschappelijke tijdschriften. Daarnaast volgen gedragswetenschappers op cluster 4 scholen geen bijscholing met betrekking tot wetenschappelijk getoetste interventies. Onderzoekers verspreiden resultaten over de effecten van programma's in wetenschappelijke tijdschriften en via bijscholing. Effectiviteitgegevens worden niet verspreid naar scholen die niet hebben deelgenomen aan het onderzoek en naar scholen buiten het Regionale Expertise Centrum (REC). Daarnaast wordt er overwegend internationaal gepubliceerd, in het Engels. Er lijkt onduidelijkheid te bestaan bij beide betrokken groepen over wie verantwoordelijk is voor het verkrijgen van de juiste informatie: de gedragswetenschappers, de onderzoekers, of allebei?

Op basis van dit beschrijvende onderzoek worden suggesties gedaan voor vervolgonderzoek, om meer inzicht te krijgen in de communicatieprocessen en in de mechanismen die belangrijk zijn om een meer *evidence based* (cluster 4-)onderwijspraktijk mogelijk te maken.

1. Inleiding

Uit veel bronnen komt naar voren dat er in meerdere opvoedings- en onderwijssectoren, waaronder het speciaal onderwijs, niet voldoende evidence-based wordt gewerkt met betrekking tot de (gehanteerde) methoden (Gravemeijer & Kirschner, 2007; Junger-Tas & Slot, 2002; Loeber, Sergeant & Slot, 2001; McDuffie & Scruggs, 2008). De Onderwijsraad heeft nadrukkelijk het belang hiervan onderstreept (Onderwijsraad, 2006). Binnen het speciaal onderwijs in Nederland is er de laatste jaren veel aandacht voor interventie en preventie, mede vanuit de doelstelling dat kinderen met gedragsproblemen veel baat kunnen hebben van op evidentie gebaseerde programma's. Daarnaast wordt er door de wetenschap bijgedragen aan interventie en preventie, door middel van het ontwikkelen en onderzoeken van interventieprogramma's binnen en buiten de schoolsituatie.

In deze pilotstudie wordt getracht inzicht te krijgen in de processen rondom de verspreiding en beschikbaarheid van effectiviteitresultaten van preventie- en interventieprogramma's. Enerzijds wordt onderzocht in hoeverre er op scholen voor speciaal cluster 4 onderwijs in Nederland voldoende relevante, actuele effectiviteitinformatie aanwezig is. Anderzijds wordt bekeken hoe preventie- en interventieprogramma's onderzocht worden en bovenal, of en hoe de effectiviteitgegevens vervolgens een weg vinden naar de cluster 4 onderwijspraktijk. Hiertoe zal zowel rol van de gedragswetenschappers op de scholen als ook de wetenschappelijke kant worden belicht, en zullen de communicatiestromen tussen beide partijen worden onderzocht.

Allereerst zal er een uitleg worden gegeven van de opbouw van het Speciaal Onderwijs en van preventie- en interventieprogramma's. Vervolgens zal ingegaan worden op het belang van op evidentie gebaseerde preventie- en interventieprogramma, maar ook op de huidige stand van zaken omtrent *evidence based* werken op cluster 4 scholen. Daarna zal een aantal criteria worden genoemd waaraan goed effectiviteitonderzoek moet voldoen. Tot slot worden de factoren besproken die de implementatie van programma's beïnvloeden.

1.1 De opbouw van het Speciaal Onderwijs in Nederland

In Nederland heeft elk geïndiceerd kind automatisch recht op plaatsing op een school voor Speciaal Onderwijs. Speciaal Onderwijs (SO) is onderwijs voor kinderen met een handicap, chronische ziekte of stoornis. In Nederland werken de scholen voor speciaal onderwijs samen binnen 33 verschillende Regionale Expertise Centra (REC). Deze REC's worden geadviseerd door de Vereniging Wet op de Expertise Centra Raad.

Het Speciaal Onderwijs is onderverdeeld in vier clusters. Kinderen die naar cluster 4 scholen worden verwezen, hebben vaak (een combinatie van) verschillende stoornissen, waaronder aandachtsstoornissen, gedragsproblemen, leerproblemen, agressiviteit, sociale problemen en communicatiestoornissen.

1.2 Preventie- en interventieprogramma's

Gedragswetenschappers op cluster 4 scholen hebben een aantal taken, waarvan er één erg belangrijk is voor deze thesis: het verrichten van onderzoek naar de bruikbaarheid van methoden en behandelingsvormen op de school. Gedragswetenschappers kunnen er voor kiezen om gebruik te maken van preventie- en interventie- programma's, ten behoeve van de kinderen aan wie onderwijs wordt geboden. Deze programma's kennen een theoretisch en praktisch weldoordachte, doelgerichte en systematische werkwijze. Preventieprogramma's hebben als doel te voorkomen dat (gedrags)problemen ontstaan of erger worden. Bij interventieprogramma's gaat het om een aanpak die gericht is op de vermindering, de compensatie of het draaglijk maken van een risico of probleem in de ontwikkeling van een kind dat een gezonde, evenwichtige uitgroei tot volwassenheid (mogelijk) belemmert.

Preventie- en interventieprogramma's hebben als doel de psychische, sociale, emotionele, cognitieve en lichamelijke ontwikkeling van kinderen te bevorderen. Het nut van deze programma's voor kinderen op cluster 4 scholen is groot, aangezien veel van hen barrières ondervinden op deze gebieden. Het is bij deze programma's wel nadrukkelijk van belang dat bekend is of ze werken, hoe dat is aangetoond en waarom, wanneer en bij wie ze werken (Gravemeijer & Kirschner, 2007). Gedragswetenschappers op cluster 4 scholen dienen zich hier terdege van bewust zijn en hun keuze voor een programma te baseren op dergelijke vraagstukken. Er is wel informatie beschikbaar met betrekking tot effectiviteit, voortkomend uit effectonderzoeken naar programma's.

1.3 Het belang van op evidentie gebaseerde preventie- en interventieprogramma's

Het is bij preventie- en interventieprogramma's altijd belangrijk om na te gaan in hoeverre de aanpak effectief is. Een gedragswetenschapper op een cluster 4 school zou zich, mede vanuit zijn of haar takenpakket, bij ieder gehanteerd of in te voeren preventie- of interventieprogramma moeten afvragen in hoeverre de aanpak nu daadwerkelijk en blijvend het gedrag van leerlingen bevordert en het negatieve gedrag vermindert. Het belang van deze vraag voor scholen in Nederland wordt ook door de Onderwijsraad onderstreept in haar advies "Naar meer evidence-based onderwijs". Hierin benadrukt de raad het belang van meer

gerandomiseerd onderzoek op scholen, om zo een op meer evidentie gebaseerd onderwijsbeleid mogelijk te maken (Onderwijsraad, 2006). In het advies wordt geconstateerd dat het belangrijk is om onderwijs op effectiviteit te bekijken en om zowel bestaande als nieuwe programma's te evalueren. Gepleit wordt voor veel meer (verplicht) onderzoek in de onderwijspraktijk, binnen een periode van enkele jaren na de invoering van een programma. Ook stelt de raad voor om protocollen te ontwikkelen en scholen aan te spreken hun keuzes.

1.4 De stand van zaken omtrent op evidentie gebaseerde programma's in Nederland

Er valt in Nederland een duidelijke achterstand te constateren op het gebied van effectiviteitonderzoek ten opzichte van andere landen (Junger-Tas & Slot, 2001). Veel programma's zijn niet of te weinig onderzocht, of de onderzoeken hebben een kwalitatief povere onderzoeksopzet (Van Overveld & Louwe, 2005). Daarnaast is er de laatste jaren veel discussie over de vraag welke onderzoeksopzet het ultieme bewijs voor effectiviteit levert. Algemeen aangenomen wordt dat goed effectonderzoek drie kenmerken vertoont. Ten eerste dient het onderzoek een hoge interne validiteit te hebben en zo helder mogelijk het effect van de interventie vast te stellen, zonder storende invloeden. Ten tweede moet het effectiviteitonderzoek een hoge externe validiteit hebben en een zo goed mogelijke afspiegeling vormen van de praktijk. Tot slot moeten de effecten direct na het beëindigen van de interventie gemeten zijn én daarna, om te zien of de resultaten beklijven (NJI, 2009).

Tabel 1 – Terminologie effectiviteitscriteria zoals gebruikt in de databank van het NJI

Effectief	De studie rapporteert positieve effecten bij alle doelen van de interventie: deze worden deels/geheel bereikt en het resultaat is statistisch significant.
Deels effectief	De studie rapporteert positieve effecten bij een aantal doelen, en bij andere doelen geen, onduidelijke of onbekende effecten.
Effectiviteit niet aangetoond	De studie rapporteert dat er geen effecten bij de doelen van de interventie zijn aan te tonen.
Negatief effect	De studie rapporteert negatieve effecten, dat wil zeggen dat de interventie averechts werkt of ernstige 'bijwerkingen' heeft
Positief en negatief effect	De studie rapporteert positieve effecten ten aanzien van een aantal doelen, en negatieve effecten ten aanzien van andere doelen.
In theorie effectief	Het is op basis van theorie en onderzoek aannemelijk dat de interventie werkzaam kan zijn, terwijl dat nog niet afdoende is aangetoond
Effectiviteit onbekend	Deze classificatie wordt gebruikt als geen van de voorgaande categorieën toegepast kan worden

In tabel 1 is een overzicht te zien van de terminologie omtrent effectiviteit, zoals gehandhaafd door het Nederlands Jeugdinstituut (NJI, 2009). Een interventie is 'in theorie effectief' als op basis van theorie en onderzoek aan te nemen is dat de interventie werkzaam kan zijn, terwijl dat in onderzoek nog niet voldoende is aangetoond. Wat 'voldoende aangetoond' inhoudt, is afhankelijk van het aantal onderzoeken dat is uitgevoerd naar de werkzaamheid van het programma, de kwaliteit van die onderzoeken en de mate van verandering die na afloop van de interventie is vastgesteld.

Om een beter overzicht te krijgen van de beschikbare preventie- en interventieprogramma's en hun 'scores' met betrekking tot de algehele effectiviteit, staat op de site van het Nederlands Jeugdinstituut een databank met hierin een overzicht van alle op effectiviteit onderzochte programma's. Om opgenomen te worden in deze database, moet een preventie- of interventieprogramma minstens in theorie effectief zijn. Aan de hand van een sterrensysteem wordt de effectiviteit van de getoetste preventie- en interventieprogramma's aangeduid. Een vijfsterren effectonderzoek staat voor een studie die (1) duidelijk gericht is op de doelen van de interventie; (2) waarin betrouwbare meetinstrumenten zijn gebruikt die de doelen goed operationaliseren; (3) waarin een voormeting, nameting en follow-up meting (minstens zes maanden na beëindiging van de interventie) zijn gedaan; (4) waarbij de meting is verricht bij volgens toeval samengestelde experimentele en een controlegroepen; (5) waarin de gegevens statistisch goed geanalyseerd zijn, en (6) waarbij de interventie en metingen in de praktijk hebben plaatsgevonden. Voorbeelden van programma's die vier of vijf sterren hebben gekregen en derhalve een goede keuze zouden kunnen zijn voor (cluster 4) scholen, zijn Actie Tegengif (Crone et al., 2001), Taakspel (Van Lier & Huizink, 2007), Zelfcontrole (van Manen, 2008) en Minder Boos en Opstandig (Van de Wiel et. al., 2003).

1.5 Effectieve interventies implementeren op cluster 4 scholen

Naast de effectiviteit van het programma zelf, is ook de overdracht en invoering, oftewel het implementeren van preventie- en interventieprogramma's erg belangrijk om effecten in de praktijk te verkrijgen. Belangrijk hierin zijn de achterliggende motieven om voor een aanpak te kiezen en de beschikbaarheid van effectiviteitinformatie die hierbij belangrijk is. Om een meer *evidence-based* onderwijssetting mogelijk te maken, zal meer aandacht moeten worden besteed aan implementatiestrategieën, en dan vooral aan strategieën om het draagvlak voor een interventie te vergroten en te behouden in de loop der tijd (Louwe & Overveld, 2007b).

Een kritische factor in het vaststellen van de effectiviteit is dat de professionals die verantwoordelijk zijn voor een programma, de interventie op een accurate en conforme wijze

invoeren, bestuderen en hanteren, in samenhang en overeenstemming met elkaar (Smith, Daunic & Taylor, 2007). Indien dit niet gebeurt, kan dit de overdraagbaarheid van de interventie aan andere gedragswetenschappers hinderen. Gedragswetenschappers lijken hun keuzes voor programma op andere punten te baseren dan op methodologische aspecten van het effectonderzoek dat ernaar verricht is (Louwe & Overveld, 2007).

Scholen uit het speciaal onderwijs blijken behoefte te hebben aan leerlijnen en ondersteuning van de invoering daarvan. Daarom is met ingang van september 2006 is, onder regie van de WEC-Raad, het project 'Aan de slag met implementatie leerlijnen in het (v)so' van start gegaan. Het project wil voor alle clusters een bijdrage leveren aan de didactische ontwikkeling van het speciaal onderwijs, tot en met het niveau van het primaire proces. In de periode van 2006-2010 krijgen scholen de gelegenheid om met de invoering van leerlijnen aan de gang te gaan. Naar aanleiding van deze ontwikkelingen is het van belang dat scholen aandacht gaan besteden aan implementatie technieken, in dit kader met betrekking tot de invoer van en het toepassen van preventie- en interventieprogramma's (NJI, 2009).

In de internationale literatuur komt steeds meer het inzicht naar voren dat de implementatie van effectieve interventies specifieke aandacht vereist. Er zijn vele drempels voor medewerkers van een cluster 4 school om 'evidence based' te werken. Dat heeft deels te maken met de wijze waarop veel interventies ontwikkeld worden: er wordt in kleine kring een protocol gemaakt, de effectiviteit daarvan wordt door wetenschappelijk onderzoek vastgesteld en ten slotte staat men op de cluster 4 scholen voor de taak de interventie breed in te voeren (NJI, 2009). Meerdere factoren blijken daarbij de implementatie verder te helpen of juist te belemmeren en vaak gaat het om een samenspel van meerdere factoren tegelijkertijd. Een eerste factor die een rol speelt is het preventie- of interventieprogramma zelf. Het is van belang dat van interventies bekend is welke (rand)voorwaarden er worden gesteld aan de uitvoering. Zo is kennis over de tijds Technische en financiële aspecten essentieel.

De personen die de vernieuwing moeten toepassen, vormen een tweede bepalende factor bij het implementeren van preventie- en interventieprogramma's. In hoeverre de implementatie succesvol verloopt, hangt af van hun kennis en vaardigheden, hun opvattingen en houding, hun behoeften en prioriteiten en hun ervaring met eerdere vernieuwingen.

Een derde kritische factor is de gekozen implementatiestrategie. Gedacht kan dan worden aan de manier waarop er over de vernieuwing wordt gecommuniceerd, de mate waarin gebruikers worden gemotiveerd en de mate waarin gebruikers ondersteuning krijgen.

Scholen maken vaak hun eigen variant van de interventie. Dit mechanisme heet ook wel 'klonen'. Dit hoeft geen probleem te zijn, als de werkzame principes van het programma, en

daarmee de gebleken effectiviteit, maar overeind blijven. In het geval van 'program fidelity' worden de werkzame principes van een interventie wel aangetast. In dit geval passen de uitvoerders het programma niet meer toe zoals het door de auteurs bedoeld was, waardoor de effectiviteit verloren gaat. Het programma wordt bijvoorbeeld voor een heel ander doel ingezet dan waarvoor het gemaakt is, het wordt bij een andere doelgroep toegepast, of de activiteiten behorend bij het programma worden maar deels uitgevoerd.

Om de effectiviteit van een programma te behouden, is het van belang dat een bewezen effectieve interventie op de juiste manier wordt uitgevoerd door gekwalificeerde personen. Daarnaast moet de interventie worden onderhouden: het materiaal moet regelmatig worden geactualiseerd, nieuwe onderzoeksresultaten moeten worden bijgehouden en in evaluaties moet worden nagegaan of de interventie tijdens de uitvoering haar effecten behoudt of dat er aanpassingen nodig zijn (NJI, 2009). Bij veel preventie- en interventie programma's ontbreekt het echter aan evaluaties (Loeber e.a., 2001). Een docent op het Speciaal Onderwijs die niet regelmatig gegevens verzamelt met betrekking tot de prestaties en voortgang van leerlingen, kan moeilijk vaststellen of een preventie- of interventieprogramma ook echt werkt (McDuffie, & Scruggs, 2008). Om goed in te kunnen spelen op de specifieke kenmerken van de eigen situatie, is inzicht nodig in de werking van een aanbevolen interventie. Bij een voorgestelde onderwijsverbetering moet men niet alleen weten wat werkt, maar ook wanneer, voor wie en hoe het werkt. Inzichten hierin kunnen op een directe manier tot onderwijsverbetering leiden (Gravemeijer & Kirschner, 2007).

1.6 Vraagstelling en hypothesen

Het probleem dat het speerpunt vormt voor deze thesis, is dat de informatie die er is, niet goed in de cluster 4 onderwijspraktijk terecht lijkt te komen. Zowel gedragswetenschappers op cluster 4 scholen als onderzoekers van preventie- en interventieprogramma's lijken hier een aandeel in te hebben. Er is actuele effectiviteitinformatie nodig over preventie en interventieprogramma's om tot een goede keuze en juiste uitvoering van een programma te komen. Er kan betwijfeld worden in hoeverre deze informatie op dit moment aanwezig is op scholen voor speciaal cluster 4 onderwijs in Nederland. De vraagstelling is die voor deze thesis wordt geformuleerd is:

- *Welke communicatieprocessen spelen een rol bij het inwinnen van en de verspreiding van effectiviteitgegevens van preventie- en interventieprogramma's?*

Een mogelijke veronderstelling is dat gedragswetenschappers op verschillende manieren en met zowel onderzoekers als andere gedragswetenschappers communiceren over de effectiviteit van programma's. Een andere mogelijkheid kan zijn dat dit juist niet gebeurt. De deelvragen zijn die aan de hand van de centrale vraagstelling zijn geformuleerd, zijn:

1) Hebben gedragswetenschappers op cluster 4 scholen actuele informatie beschikbaar over de effectiviteit van de preventie- en interventieprogramma's die ze in-/ uitvoeren?

Met "actuele" informatie wordt informatie bedoeld die niet ouder is dan vijf jaar en "beschikbaar" houdt hier in dat de effectiviteitinformatie in papieren versie of digitaal aanwezig is in het schoolgebouw.

2) Waar halen de gedragswetenschappers op cluster 4 scholen de vakkennis met betrekking tot de effectiviteit van preventie- en interventieprogramma's vandaan?

Gedragswetenschappers houden hun kennis met betrekking tot programma's naar verwachting actueel door het lezen van vakbladen en door het volgen van bijscholingscursussen, maar naar verwachting is er niet veel direct contact met onderzoekers.

3) Hoe worden gevonden effectresultaten door onderzoekers verspreid?

Een mogelijke veronderstelling is dat onderzoekers hun effectonderzoeken publiceren in wetenschappelijke vaktijdschriften, dat ze zelf bijscholing geven en dat ze op kleinschalige basis direct communiceren met gedragswetenschappers.

4) Op basis van welke criteria worden de interventie- en/of preventieprogramma's onderzocht door onderzoekers?

Een mogelijke veronderstelling is dat onderzoekers bij het testen van preventie- en interventieprogramma minstens drie van de zes criteria gebruiken van het NJI. Hierbij wordt wel vermeld dat effectiviteitonderzoek meestal te complex is om alle criteria te gebruiken.

5) Hoe is de communicatie tussen gedragswetenschappers op cluster 4 scholen en onderzoekers en doen de scholen zelf mee aan effectonderzoek?

Een mogelijke veronderstelling is dat de communicatie tussen gedragswetenschappers op cluster 4 scholen en onderzoekers over preventie- en interventiemethoden niet zeer actief zal zijn. Verder hebben mogelijk niet veel scholen voor speciaal cluster 4 onderwijs zelf deelgenomen aan effectiviteitonderzoeken.

- 6) *Wordt de gedragswetenschapper verantwoordelijk gehouden voor de keuze voor, invoer van en het actueel houden van preventie- en interventieprogramma's?*

Een mogelijke veronderstelling is dat gedragswetenschappers geacht worden de aansturende rol te hebben bij de invoering en het gebruik van programma's. Zij hebben een academische opleiding genoten en kunnen wetenschappelijke artikelen interpreteren. Daarnaast zijn het gedragsdeskundigen; zij zouden in staat moeten zijn om het gedrag van de leerlingen te beoordelen en hierbij gebruik te maken van ervaringskennis.

- 7) *Wie wordt er verantwoordelijk gehouden voor de verspreiding van de effectiviteitgegevens van preventie- en interventieprogramma's naar cluster 4 scholen in Nederland?*

Een mogelijke veronderstelling is dat onderzoekers vanuit hun maatschappelijke doel in de eerste plaats verantwoordelijk worden geacht voor verspreiding van de onderzoeksresultaten van interventieprogramma's.

- 8) *Hebben gedragswetenschappers op cluster 4 scholen zich aangesloten bij het tienjarenplan implementeren of zijn zij op andere wijze bezig met implementeren?*

Een mogelijke veronderstelling is dat de meeste cluster 4 scholen zich hier nog niet zeer actief mee bezighouden, aangezien het tienjarenplan implementeren veel vraagt van alle betrokken partijen en onderhevig is aan vele factoren.

2. Methode

2.1 Participanten

Groep 1 – De gedragswetenschappers

De eerste groep bestaat uit vier psychologen en vier orthopedagogen werkzaam op acht verschillende cluster 4 scholen. Deze mensen zijn op de school specifiek betrokken bij de invoer en toepassing van preventie- en interventieprogramma's. In totaal zijn er zes van de veertien Regionale Expertise Centra vertegenwoordigd in dit onderzoek. Drie scholen zijn onderdeel van REC4-4 (Utrecht, Amersfoort en Soest), één school van REC Noord Nederland (Groningen), één van REC Vierlanden (Apeldoorn), één van REC Amstel (Amsterdam), één school van REC Rijndrecht (Rotterdam) en één van REC Flevoland (Almere). Vanaf nu zullen deze mensen gedragswetenschappers genoemd worden. Twee gedragswetenschappers zijn korter dan twee jaar werkzaam op de school. Twee gedragswetenschappers zijn drie en

vier jaar werkzaam op dezelfde school. Vier gedragswetenschappers werken vijf jaar of langer op de school. De scholen alsook de gedragswetenschappers zijn willekeurig uitgekozen; een voorwaarde was wel dat de cluster 4 scholen onderdeel waren van verschillende REC's.

Groep 2 - De onderzoekers

De tweede groep bestaat uit acht onderzoekers op universiteiten (Universiteit van Utrecht en de Rijks Universiteit Groningen), hogescholen (Hogeschool van Utrecht) en in ziekenhuizen (Utrecht Medisch Centrum en Tergooi Ziekenhuizen), die onderzoek verrichten of hebben verricht naar de effecten van preventie- en interventieprogramma's. De zoektocht verliep niet geheel willekeurig. In de databank van het NJI staat een uitgebreide weergave van alle (op effectiviteit onderzochte) preventie- en interventieprogramma's. De auteurs met bijbehorende contactgegevens zijn hier terug te vinden. De voorkeur is uitgegaan naar onderzoekers van programma's die minstens drie sterren hebben gekregen in effectonderzoek. Eén onderzoeker verricht reeds 25 jaar effectonderzoek, een onderzoeker vijftien jaar, twee onderzoekers zijn twaalf jaar bezig met het testen van programma's op hun effectiviteit, een onderzoeker doet tien en een onderzoeker doet zeven jaar onderzoek, een onderzoeker vijf jaar en tenslotte is een onderzoeker een jaar betrokken bij effectiviteitonderzoeken. De steekproeven bestaan uit gemêleerde groepen gedragswetenschappers en onderzoekers, die vanuit hun ervaringen en kennis een relevante bijdrage kunnen leveren aan het onderzoek.

2.2 Dataverzameling

Er zijn interviews afgenomen volgens de Delphi-methode: een interviewmethode waarbij de antwoorden van de geïnterviewden de bouwstenen vormen voor de volgende vragen. De Delphi methode helpt bij het maken van voorspellingen. De kern ligt in het herhaald ondervragen van deskundigen over een onderwerp waarover geen consensus bestaat. (Linstone & Turoff, 1975). De Delphi methode is gekozen omdat deze hoor- en wederhoor mogelijk maakt en dus passend is bij een onderzoek met twee verschillende groepen mensen. Tevens helpt de methode bij het maken van voorspellingen. Het feit dat er in de Delphi-methode een discussie wordt aangegaan met de participanten, biedt de mogelijkheid om dieper op het onderwerp in te gaan en om onderliggende factoren boven water te krijgen. De interviews hebben een onbeperkte tijdsduur en kunnen mede daardoor veel relevante informatie opleveren. Bovendien wordt er in de Delphi-methode een terugkoppeling van de informatie gerealiseerd, wat de participanten de mogelijkheid biedt om het onderwerp ook vanuit een ander perspectief te bekijken en daar een mondelinge reactie op te geven.

De kern van de Delphi-methode ligt in het herhaald bevragen van mensen over een onderwerp waarover geen consensus bestaat. Tevens helpt de methode bij het maken van voorspellingen. De Delphi-methode bestaat meestal uit vier fasen. In fase 1 wordt er in een eerste interviewronde een discussie aangegaan met de geïnterviewde over het onderwerp in kwestie en deze persoon is vrij om informatie in te brengen die volgens hem of haar bijdraagt aan het onderwerp. Elke nieuwe kandidaat levert extra informatie voor het onderwerp. In fase 2 wordt getracht tot een helder beeld te komen van de communicatieprocessen rondom effectiviteitinformatie tussen gedragswetenschappers en onderzoekers. Hiertoe wordt bekeken over welke onderwerpen er consensus bestaat en waar er controversiële meningen naar voren komen. In fase 3 wordt deze informatie uit fase 2 teruggekoppeld naar de interviewkandidaten zodat zij hier op kunnen reageren. In fase 4 vindt er een laatste evaluatie plaats, op basis van alle eerder ingewonnen informatie. (Linstone & Turoff, 1975). Alle gesprekken zijn, na toestemming van de participanten, opgenomen op een geluidsrecorder en letterlijk overgetypt.

2.3 Vragenlijst

Het totale interview heeft bestaan uit twee rondes, één in fase 1 en één in fase 3. De interviews hebben gemiddeld 50 minuten geduurd. Hiervan was het kortste interview een kwartier en het langste anderhalf uur. De gespreksduur was afhankelijk van de mate van bereidheid van de participanten om over dit onderwerp te vertellen en uit te wijden. Aan de gedragswetenschappers is in fase 1 een ander interview voorgelegd dan aan de onderzoekers, maar enkele vragen komen (deels) overeen.

In fase 1 zijn 15 vragen (11 open vragen en 5 gesloten vragen) voorgelegd aan de gedragswetenschappers (zie Appendix 1). Zes vragen hiervan vallen uiteen in deelvragen. Het interview voor de onderzoekers (zie Appendix 2) heeft bestaan uit 11 (8 open en 3 gesloten) vragen en drie vragen hebben nog subvragen. Er is gekeken in hoeverre er sprake is van consensus of controverses, door te analyseren hoeveel personen de gesloten vragen bevestigend danwel ontkennend hebben beantwoordt. De controverses en consensus op basis van de open vragen zijn inductief afgeleid uit de antwoorden uit fase 1. Op basis daarvan zijn bevindingen geformuleerd die zijn teruggekoppeld aan de twee partijen en hier is op basis van een vijftal vragen in fase 3 (zie Appendix 3) een reactie op gevraagd. De structuur van alle interviews was dusdanig dat de participant vrij was om zoveel mogelijk informatie in te brengen. Ook heeft de structuur van het interview de participanten de mogelijkheid geboden om te reageren op de bevindingen inzake de andere partij. Daar waar nodig en mogelijk is doorgevraagd om meer helderheid te krijgen.

2.4 Analyses

Middels de twee interviewrondes van de Delphi-methode is getracht een zo helder mogelijk beeld te krijgen van de mate waarin cluster 4 scholen in Nederland *evidence based* werken én van de mate waarin effectiviteitresultaten hun weg naar de cluster 4 onderwijspraktijk vinden. De antwoorden zijn geanalyseerd in fase 2 van de Delphi methode. In deze evaluatie is met name gezocht naar strategieën en trends van gedragswetenschappers om informatie in te winnen en van onderzoekers om effectiviteitgegevens te verspreiden. Er wordt gesproken van een strategie als alle gedragswetenschappers of onderzoekers een vraag bevestigend beantwoorden en van een trend indien dit geldt voor zeven personen. De open vragen zijn geanalyseerd aan de hand van classificaties en overzichtstabellen en zijn voor een deel inductief afgeleid uit wat de mensen geantwoord hebben. Bij de ene open vraag was dit gemakkelijker dan bij de andere.

In fase 2 is bekeken in hoeverre a) er bij de gedragswetenschappers en de onderzoekers consensus was met betrekking tot verschillende onderwerpen, b) er sprake was van tegenstrijdige meningen binnen en tussen de groepen en c) waar de sterke punten en minder sterke punten liggen met betrekking tot het *evidence-based* werken binnen het cluster 4 onderwijs. In fase 3 zijn deze punten, zowel met betrekking tot de gedragswetenschappelijke als de onderzoeksmatige kant, voorgelegd aan alle participanten en is er middels een vijftal open vragen om een reactie gevraagd. In fase 4 heeft een eindevaluatie plaatsgevonden en zijn de antwoorden uit de tweede interviewronde in fase 3 afzonderlijk, maar ook in samenhang met de antwoorden uit fase 1 geanalyseerd. De analyse van de antwoorden op de gesloten vragen heeft plaatsgevonden middels de Binominaal-test: een toetsingsmethode voor één testgroep, waarvan de scores dichotoom zijn, zoals: ja-nee of man-vrouw. De Binominaal test is een non-parametrische test die een indicatie geeft van de sterkte van een verband.

3. Resultaten

3.1 Delphi-methode fase 2 – Inventarisatie van de informatie uit fase 1

In deze sectie zullen de bevindingen op basis van de eerste interviewronde in fase 1 worden gepresenteerd. Alvorens er wordt overgegaan op de resultaten, zal eerst in tabel 3 in kaart gebracht worden welke preventie- en interventieprogramma's er in dit onderzoek zijn vertegenwoordigd. Met name het programma Leefstijl wordt gehanteerd op de cluster 4 scholen, evenals het PAD-programma. Het laatstgenoemde preventieprogramma is ook door drie verschillende onderzoekers onderzocht.

Tabel 3: overzicht van de gehanteerde en onderzochte preventie-/interventieprogramma's

	Naam programma	Gedragswetenschappers	Onderzoekers
		Aantal	Aantal
1	PAD-programma	3	3
2	Leefstijl	4	1
3	Minder Boos en Opstandig	1	1
4	Agressie Regulatie Training	2	-
5	Equip	2	1
6	Zelfcontrole	-	1
7	Keitruining	1	-
8	Traffic	-	1
9	Girls Talk	1	-
10	Stress en Management	1	-

De vraagstellingen die in fase 1 in het interview aan de orde zijn gekomen, zullen in een tabel worden samen genomen. De vragen worden niet in dezelfde volgorde gepresenteerd als de interviewvragen zelf, maar in volgorde van het aantal mensen dat een vraag bevestigend beantwoordt. De vraagstellingen die van toepassing zijn op de gedragswetenschappers, hebben betrekking op alle interviewvragen uit Appendix 1, behalve vraag 1 en 3. De vraagstellingen in de tabel voor de onderzoekers vloeien voort uit alle interviewvragen uit Appendix 2, met uitzondering van de vragen 1 tot en met 3.

Per vraag zal voor zowel de gedragswetenschappers op cluster 4 scholen als voor de onderzoekers worden weergegeven in hoeverre er sprake is van een strategie of trend met betrekking tot het inwinnen en het verspreiden van effectiviteitinformatie. Er wordt gesproken van een strategie als alle gedragswetenschappers of onderzoekers een vraag bevestigend beantwoorden en van een trend indien dit geldt voor zeven personen. De tabel zal inzichtelijker maken over welke onderwerpen er consensus bestaat en over welke onderwerpen er juist controversiële meningen bestaan. Ook zal helder worden op welke gebieden de knelpunten liggen met betrekking tot de communicatiestromen tussen onderzoekers en cluster 4 scholen. In de tabel staan de vragen weergegeven, met links het aantal respondenten onder de gedragswetenschappers dat de vragen bevestigend danwel ontkennend beantwoordt. Rechts staat ditzelfde voor de onderzoekers aangegeven.

Tabel 4 – Antwoorden gedragswetenschappers en onderzoekers op de voorgelegde vragen

Cluster 4	Vraagstelling interviewronde fase 1	Onderzoekers
1	Ja (p = .070) Nja = 7, Nnee = 1 Komt de kennis van gedragswetenschappers bij andere cluster 4 scholen vandaan?	-
2	Ja (p = .070) Nja = 7, Nnee = 1 Komt de kennis van gedragswetenschappers voort uit wetenschappelijke publicaties van onderzoekers?	-
3	Ja (p = .004) Nja = 8, Nnee = 0 Komt de kennis van gedragswetenschappers uit semi-wetenschappelijke publicaties van onderzoekers?	-
4	Nee (p = .004) Nja=0, Nnee=8 Zijn de gedragswetenschappers op cluster 4 scholen aangesloten bij het tienjarenplan implementeren?	-
5	Nee (p = .273) Nja = 2, Nnee = 6 Hebben gedragswetenschappers effectiviteitgegevens beschikbaar van de programma's waarmee ze werken?	-
6	Nee (p = .273) Nja = 2, Nnee = 6 Komt de kennis van gedragswetenschappers voort uit bijscholing?	-
7	Nee (p = .273) Nja = 2, Nnee = 6 Komt de kennis van gedragswetenschappers voort uit deelname aan effectonderzoeken?	-
8	Nee (p = .273) Nja = 2, Nnee = 6 Komt de kennis van gedragswetenschappers voort uit direct contact met onderzoekers?	Nee (p = .500) Nja = 4, Nnee = 4
9	- Publiceren onderzoekers hun effectiviteitgegevens in wetenschappelijke tijdschriften?	Ja (p = .004) Nja = 8, Nnee = 0
10	- Verspreiden onderzoekers effectiviteitgegevens via bijscholing?	Ja (p = .070) Nja=7, Nnee=1
11	- Worden de effectgegevens in Engels taalgebied verspreid?	Ja (p = .004) Nja = 8, Nnee = 0
12	- Worden de effectiviteitgegevens verspreid naar scholen die niet hebben deelgenomen aan onderzoek?	Nee (p = .727) Nja = 5, Nnee = 3
13	- Worden de effectiviteitgegevens verspreid naar scholen buiten het Regionale Expertise Centrum?	Nee (p = .500) Nja = 4, Nnee = 4
14	- Worden de effectgegevens in Nederlands taalgebied verspreid?	Nee (p=.500) Nja = 4, Nnee = 4
15	- Publiceren onderzoekers hun effectiviteitgegevens in semi-wetenschappelijke tijdschriften?	Nee (p = .727) Nja = 3, Nnee = 5

16	Ja (p = .004) Nja=8, Nnee=0	Hebben gedragswetenschappers de hoofdverantwoordelijkheid bij het invoeren en draaiend houden van programma's?	Ja (p = .004) Nja = 8, Nnee = 0
17	Ja (p = .070) Nja= 7, Nnee=1)	Hebben onderzoekers de hoofdrol bij de verspreiding van effectiviteitgegevens in Nederland?	Ja (p = .004) Nja = 8, Nnee = 0

Strategieën van gedragswetenschappers om effectiviteitgegevens in te winnen

Vragen (1), (2) en (3): Cluster 4 scholen, vaktijdschriften en semi-wetenschappelijke bladen

Gedragswetenschapper op cluster 4 scholen blijken slechts twee strategieën te hebben om aan effectiviteitgegevens van preventie- en interventieprogramma's te komen. Psychologen en orthopedagogen van andere cluster 4 scholen binnen het REC blijken voor alle gedragswetenschappers een belangrijke informatiebron te zijn. Bijeenkomsten met deze mensen scheppen de mogelijkheid om ervaringen uit te wisselen. Daarnaast lezen zeven gedragswetenschappers tijdschriften om op de hoogte te blijven. Naast de wetenschappelijke tijdschriften lezen alle gedragswetenschappers semi-wetenschappelijke tijdschriften. Het blad dat er uit springt, is Balans; alle gedragswetenschappers lezen dit. Naast Balans worden ook titels als Kind en Adolescent Praktijk, Praxis, Dimensie, het NVO Blad en TooN genoemd.

Strategieën van onderzoekers om effectiviteitgegevens te verspreiden

Vraag (9) en (10): Publiceren in wetenschappelijke tijdschriften en via bijscholing

Bij de onderzoekers blijkt er eveneens sprake te zijn van een tweetal strategieën om effectiviteitgegevens te verspreiden. Ten vindt de verspreiding van effectiviteitgegevens van preventie- en interventieprogramma's voor een groot gedeelte plaats door middel van het publiceren in wetenschappelijke tijdschriften. Alle onderzoekers publiceren hun effectiviteitresultaten in wetenschappelijke vaktijdschriften. De titels Pedagogische Studiën en Kind en Adolescent worden het meeste toegewend voor publicaties. In tabel 2 op de volgende pagina staan rechts de wetenschappelijke tijdschriften waarin door onderzoekers wordt gepubliceerd en links het aantal gedragswetenschappers dat deze bladen leest.

Naast het publiceren van effectiviteitonderzoeken in wetenschappelijke tijdschriften, geven zeven onderzoekers bijscholing op het gebied van de effectiviteit van preventie- en interventieprogramma's. Deze bijscholing varieert van het organiseren landelijke symposia, waarvoor iedere school wordt uitgenodigd, tot het geven van voorlichting op individuele scholen. Ook zijn er onderzoekers die bijscholing geven op grote informatiebijeenkomsten, waar ook de resultaten van andere effectonderzoeken worden gedeeld met geïnteresseerden.

Tabel 5: overzicht van de gehanteerde preventie-/interventieprogramma's en de onderzochte programma's

	Titel tijdschrift	Aantal gedragswetenschappers	Aantal onderzoekers
1	Pedagogische Studiën	1	4
2	Kind en Adolescent	3	4
3	Tijdschrift voor Orthopedagogiek	6	3
4	Child Development	0	1
5	Tijdschrift voor Criminologie	0	1
6	Justitiële Verkenningen	0	1
7	Behavior Modification	0	1
8	Tijdschrift voor Ontwikkelingspsychologie	0	1
9	Human Resource Magazine	0	1
10	European Child & Adolescent Psychiatry	0	1

Controverses met betrekking tot het inwinnen van effectiviteitgegevens

Bij de eerder behandelde thema's bleek er nog sprake te zijn van consensus en strategieën, met betrekking tot andere onderwerpen bestaan er echter tegenstrijdige meningen binnen de twee groepen. Op deze gebieden blijken ook de grootste knelpunten te liggen met betrekking tot het inwinnen van effectiviteitinformatie door gedragswetenschappers op cluster 4 scholen.

Vraag (4) en (5): Gebrekkige implementatie en ontbrekende kennis op cluster 4 scholen

Er is geen enkele school die zich heeft aangesloten bij het tienjarenplan implementeren. Vijf gedragswetenschappers hebben er nog niets over gehoord en drie gedragswetenschappers hebben het voorbij zien komen, maar hebben het te druk gehad om zich er in te verdiepen. Verder blijkt op de cluster 4 scholen die zijn onderzocht kennis te ontbreken. Slechts twee gedragswetenschappers geven aan effectiviteitgegevens te bezitten van één van de twee programma's waarmee zij werken. Op een van deze scholen wordt Equip toegepast en hiervan zijn effectiviteitgegevens beschikbaar, gebundeld in mappen. Van het andere programma dat wordt ingezet, ontbreken deze gegevens. Hetzelfde geldt voor de andere school; van één van de twee gehanteerde programma's, eveneens Equip, blijken er wel effectiviteitgegevens aanwezig te zijn op de school en van het andere programma niet. Gedragswetenschappers hebben geen protocollen om effectiviteitinformatie te verkrijgen. Bovendien geven gedragswetenschappers aan dat zij een overzicht missen van alle beschikbare programma's. Slechts twee personen kennen het NJI. Ook missen zij informatie over de praktische haalbaarheid; wat 'vergt' het programma van de mensen die er in de praktijk mee werken?

Vraag (6) en (7) Gedragwetenschappers volgen geen bijscholing met betrekking tot effectiviteitinformatie en doen zelf niet mee aan effectonderzoeken

Naast het gebrekkige implementeren en de ontbrekende effectiviteitskennis, hebben slechts twee gedragwetenschappers bijscholing gevolgd over dit onderwerp. Dit terwijl iedereen zich wél regelmatig bijschoolt over andere onderwerpen en alle onderzoekers aangegeven in bijscholing te voorzien. Er is een breed aanbod aan bijscholingscursussen over uiteenlopende onderwerpen, maar niet vaak over de effectiviteit van preventie- en interventieprogramma's, aldus zes gedragwetenschappers. Vier gedragwetenschappers zeggen wel informatie over bijscholing met betrekking tot preventie- en interventieprogramma's te ontvangen. Echter, vanwege gebrek aan tijd en het ruime aanbod aan bijscholingsmogelijkheden, is het daadwerkelijk bijwonen van deze bijscholingscursussen tot op heden nog niet voorgekomen.

Bovendien nemen slechts twee cluster 4 scholen zelf deel aan effectonderzoeken. Een gedragwetenschapper geeft aan dat de school vaak onderzoekswensen heeft en graag mee doet aan effectonderzoeken. De andere gedragwetenschapper vertelt dat de school onderdeel is van een universitair medisch centrum en dat het testen van de effecten van interventieprogramma's onderdeel is van de behandeling. De overige gedragwetenschappers geven aan dat er op de school nooit effectonderzoek is verricht. Het al dan niet deelnemen aan wetenschappelijke effectonderzoek hangt volgens de twee gedragwetenschappers die wel contact hebben af van (de kwaliteit van) het contact met individuele onderzoekers.

Vraag (8): Effectinformatie komt niet via contact met wetenschappers scholen terecht

De twee gedragwetenschappers die aangegeven over effectiviteitgegevens te beschikken van (een van de twee) programma's waarmee zij werken, hebben deze resultaten rechtstreeks via onderzoekers verkregen. Ze geven aan dat de effecten van een interventieprogramma meerdere jaren zijn bijgehouden door onderzoekers. De overige zes personen geven aan dat er geen sprake is van rechtstreekse communicatie tussen de wetenschap en de cluster 4 school.

Daar tegenover geeft de helft van alle onderzoekers aan dat er sprake is van rechtstreeks contact met gedragwetenschappers op cluster 4 scholen; de andere helft ontkent dat er een rechtstreekse communicatielijn loopt van de onderzoeker naar de cluster 4 onderwijspraktijk. Dit heeft volgens de onderzoekers met meerdere factoren te maken, zoals: (a) de mate waarin er effectiviteitonderzoek op de school heeft plaatsgevonden, (b) de mate van bereidheid van de gedragwetenschapper om zich hier voor in te zetten en (c) de mate van activiteit van de onderzoekers zelf en tot slot (d) de hoge werkdruk op cluster 4 scholen en bij de onderzoekers zelf, waardoor niet altijd alle benodigde tijd en energie in contacten kan worden gestoken.

Controverses met betrekking tot de verspreiding van effectiviteitgegevens

Vraag (12) en (13) Verspreiding buiten de deelnemende scholen en het REC beperkt

Onderzoekers blijken de gevonden effectresultaten hoofdzakelijk te verspreiden naar de scholen die hebben deelgenomen aan hun onderzoek. Daarnaast verspreiden vijf onderzoekers de gegevens nog naar andere scholen. Slechts vier onderzoekers verspreiden de informatie naar scholen buiten het Regionale Expertise Centrum van de deelnemende cluster 4 school/scholen. Drie onderzoekers zeggen symposia te organiseren waarin workshops worden gegeven over preventie- en interventieprogramma's. Zij zijn van plan om in het najaar een groot congres te organiseren waarvoor alle scholen binnen het speciaal onderwijs in Nederland uitgenodigd worden. Zo wordt de effectiviteitinformatie buiten het REC verspreid.

Vraag (14) en(15) Effectiviteitgegevens beperkt verspreid in Nederlandstalig gebied en in semi-wetenschappelijke tijdschriften.

Effectiviteitgegevens blijken in geringe mate verspreid te worden in het Nederlands en overwegend in het Engels. Vier onderzoekers verspreiden hun effectresultaten actief in Nederlandstalig gebied, terwijl alle onderzoekers in het Engels publiceren. Twee onderzoekers geven aan Nederlandstalige hoofdstukken in (onderwijs)boeken te hebben geschreven over het effectiviteitonderzoek naar preventie- en interventieprogramma's.

De mogelijkheid bestaat om effectiviteitonderzoek te publiceren in semi-wetenschappelijke tijdschriften, maar dit gebeurt niet vaak. Drie onderzoekers geven aan dat ze een stukje in de Balans, de Kind en Adolescent Praktijk of de Praxis hebben gepubliceerd over hun effectonderzoek. De overige vijf onderzoekers hebben tot op heden niet gepubliceerd in semi-wetenschappelijke tijdschriften.

Onduidelijkheid inzake de verantwoordelijkheid

Vraag (16) De rol van de gedragswetenschapper bij de invoer / hantering van preventie- en interventieprogramma's

Zeven gedragswetenschappers onderkennen dat zij vanwege hun wetenschappelijke studie en hun takenpakket de aangewezen persoon zijn voor het invoeren van en draaiend houden van programma's. Een persoon benadrukt dat de gedragswetenschapper op een school vaak een van de weinigen is met een wetenschappelijke achtergrond en leerkrachten dus het beste kan informeren en instrueren. Een andere gedragswetenschapper is van mening dat het bij uitstek een inhoudelijke taak betreft; het moet een prioriteit zijn om op de hoogte te blijven, in te voeren en uit te proberen. Ook een andere gedragswetenschapper vindt dat er met betrekking

tot preventie- en interventieprogramma's een belangrijke rol voor haar is weggelegd, vanuit het takenpakket. Er is slechts één persoon die aangeeft dat indien iemand zich verdiept in preventie- en interventieprogramma's en er uren voor krijgt, dat niet perse een gedragswetenschapper hoeft te zijn. Het meewerken van de gedragswetenschapper in het voortraject en de nazorg is dan wel belangrijk.

Zeven onderzoekers vinden dat gedragswetenschappers een actieve rol moeten aannemen als het gaat om de invoer, het hanteren van en op de hoogte blijven van interventieprogramma's. Een onderzoeker onderstreept dat gedragswetenschappers vanuit de literatuur meekrijgen wat er speelt. Een ander persoon benadrukt dat het feit dat een programma op de ene school effectief is gebleken, geen garantie is dat het programma op jouw school ook effectief zal zijn. Daar ligt bij uitstek een taak ligt voor de gedragswetenschapper. Een andere onderzoeker benadrukt dat gedragswetenschappers het erg druk hebben, mede door de groeiproblematiek binnen het special onderwijs. Dit heeft volgens hem een belangrijke invloed op de hoeveelheid tijd die in preventie- en interventieprogramma's wordt gestoken.

Vraag (17): De rol van de onderzoeker bij de verspreiding van effectiviteitgegevens

Met betrekking tot de rol van de onderzoeker, geven zeven gedragswetenschappers aan dat de onderzoekers in eerste instantie zelf verantwoordelijk zijn voor de verspreiding. De hoofdreden die genoemd wordt, is dat onderzoekers een maatschappelijk doel dienen met hun onderzoek. Zes van deze zeven gedragswetenschappers geven wel aan zelf ook een belangrijk aandeel in te hebben in het actueel blijven. Ze moeten een actieve en kritische houding aannemen als ze op de hoogte willen blijven. Eén gedragswetenschapper vindt dat het REC verantwoordelijk is voor verspreiding. Daarnaast geven ook de onderzoekers zelf allemaal aan dat zij in de eerste plaats verantwoordelijk zijn voor de verspreiding van effectiviteitgegevens. De redenen hiervoor zijn: (1) onderzoekers dienen een maatschappelijk doel, (2) onderzoekers willen dat hun programma bekendheid krijgt en overgenomen wordt in de praktijk.

Kennis die gedragswetenschappers op cluster 4 scholen nodig hebben

Kennis over de praktische haalbaarheid van preventie- en interventieprogramma's

Gedragswetenschappers blijken de praktische haalbaarheid van een interventie- of preventieprogramma allemaal erg belangrijk te vinden. Factoren die hier het meest genoemd worden zijn: geschiktheid voor de specifieke schoolpopulatie en de mate waarin leerkrachten met het programma uit de voeten kunnen. Ook elementen als tijd en geld worden ingebracht. Een gedragswetenschapper zegt dat programma's zowel moeten aansluiten bij kinderen die

moeilijk opvoedbaar zijn, als bij kinderen met verschillende culturele achtergronden en kinderen met multi-complexe problematiek. Een ander noemt een voorbeeld van een programma dat niet aansloot bij de schoolpopulatie. Het intelligentieniveau waarvoor het programma bedoeld is volgens haar belangrijk; er zijn veel kinderen op de cluster 4 school die een IQ hebben tussen de 70 en 80 en voor hen bleken bepaalde programma's te moeilijk.

Criteria van het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) voor goed effectonderzoek

Wat betreft de criteria van het NJI geven alle gedragswetenschappers aan het belangrijk te vinden dat er een voor- een nameting en een follow-up meting heeft plaatsgevonden in effectiviteitonderzoeken. Verder vinden zeven gedragswetenschappers het van belang dat de metingen in de praktijk hebben plaatsgevonden. Zes gedragswetenschappers letten er op of de effectiviteitstudies gericht zijn op de doelen van de interventie, maar slechts de helft van alle gedragswetenschappers bekijkt of de resultaten statistisch goed geanalyseerd zijn. Tot slot nemen drie gedragswetenschappers de meetinstrumenten in ogenschouw en eveneens drie mensen letten er op of er gerandomiseerde experimentele- en controlegroepen zijn gebruikt. Alle onderzoekers geven aan dat ze hun effectresultaten statistisch goed hebben geanalyseerd en dat zij de programma's daadwerkelijk in een schoolsetting hebben onderzocht. Verder hebben alle onderzoekers voormetingen, nametingen en follow-up metingen verricht in de effectiviteitonderzoeken waarbij zij zijn betrokken. In tabel 6 is een overzicht te zien van het aantal gedragswetenschappers en onderzoekers dat de verschillende criteria hanteert.

Tabel 6 Aantal gedragswetenschappers en onderzoekers dat de zes criteria van het NJI hanteert

Criteria volgens het NJI	Gedragswetenschappers		Onderzoekers	
	“Ja”	P-waarde	“Ja”	P-waarde
1. De effectiviteitstudies zijn duidelijk gericht op de doelen van de interventie.	6	.273	6	.273
2. Er zijn betrouwbare meetinstrumenten gebruikt die de doelen goed operationaliseren.	3	.727	6	.273
3. Er is een voormeting, nameting en follow-up meting gedaan	8	.004	8	.004
4. De metingen zijn verricht volgens toeval samengestelde experimentele en controlegroepen	3	.727	1	.070
5) De gegevens zijn statistisch goed geanalyseerd.	4	.500	8	.004
6) De interventie en metingen hebben in de praktijk hebben plaatsgevonden.	7	.070	8	.004

Vervolgens geven zes onderzoekers aan hun onderzoek duidelijk gericht te hebben op de doelen van het interventieprogramma. Wederom zes onderzoekers geven aan betrouwbare meetinstrumenten te hebben gebruikt. Zeven onderzoekers hebben in hun effectonderzoeken zowel metingen verricht bij een experimentele als bij een controlegroep, maar slechts één onderzoeker heeft gerandomiseerde groepen gebruikt. De overige onderzoekers geven aan dat dit niet haalbaar was, omdat scholen zich vaak niet laten onderverdelen. Deze onderzoekers hebben veelal quasi-experimentele onderzoek verricht, waarin bijvoorbeeld een vergelijking werd gemaakt tussen verschillende klassen op verschillende scholen.

Geconcludeerd kan worden dat zowel de gedragswetenschappers als de onderzoekers de criteria van het NJI niet allemaal toepassen. Bij de gedragswetenschappers wordt alleen voor criterium 3 een strategie gevonden (voormeting, nameting en follow-up). Bij de onderzoekers wordt er bij drie van de zes criteria een strategie zichtbaar (criteria 3, 5 en 6).

3.2 Delphi-methode Fase 3 – Een terugkoppeling van de resultaten

In fase 3 van de Delhi-methode heeft de tweede interviewronde plaatsgevonden. Zowel de gedragswetenschappers als de onderzoekers hebben een terugkoppeling gekregen van de conclusies, op basis van de in fase 1 verkregen antwoorden. Deze terugkoppeling bestond uit a) de strategieën en trends met betrekking tot het inwinnen van effectiviteitgegevens door gedragswetenschappers op cluster 4 scholen en het verspreiden van deze informatie door de onderzoekers en (b) waar de knelpunten liggen op deze gebieden. De vraagstukken die in de tweede interviewronde zijn voorgelegd, hebben zowel betrekking op de rol van de gedragswetenschapper als op de rol van de onderzoeker. In de vragen is tevens toegespitst op het belang van *evidence based* werken en op aanbevelingen van de geïnterviewden om de communicatiestromen te bevorderen in de toekomst.

3.3 Delphi-methode Fase 4 – Inventarisatie van de informatie uit fase 3

De verantwoordelijkheid van de gedragswetenschapper

Alle gedragswetenschappers vinden dat zij verantwoordelijk zijn voor het invoeren, uitvoeren en actueel blijven van preventie- en interventieprogramma's; in de eerste interviewronde waren dit er nog zeven. Drie gedragswetenschappers maken wel de kanttekening dat de werkdruk hoog ligt en dat er een breed scala aan activiteiten moet worden uitgevoerd.

Onderzoekers geven aan dat gedragswetenschappers aangesteld zijn om het gedrag van kinderen te beoordelen en om adviezen aan de leerkrachten te geven. Ook bij de hantering van

interventiemethoden en het lezen van wetenschappelijke artikelen zijn zij de aangewezen persoon. Onderzoekers denken dat gedragswetenschappers ook geschoold zijn in het beoordelen of een studie effect heeft of niet; zij weten waar ze op moeten letten. Zij hebben, mede vanuit hun takenpakket, een belangrijke stem in de selectie van programma's en moeten zicht hebben op wat er op de markt is en wat er bij de school past. Gedragswetenschappers dienen hier een actieve houding in aan te nemen en hun keuzes goed te baseren.

De verantwoordelijkheid van de onderzoeker

Het aantal gedragswetenschappers dat onderzoekers verantwoordelijk acht voor de verspreiding van effectiviteitgegevens (8), is in fase 3 gestegen ten opzichte van het aantal in fase 1 (7). Alle onderzoekers vinden nog steeds dat zij de hoofdverantwoordelijkheid dragen voor de verspreiding van effectiviteitgegevens in Nederland. Hierbij wordt vooral het maatschappelijke doel genoemd dat de onderzoeker dient.

In hoeverre moeten onderzoekers meer publiceren in Nederlands taalgebied?

Alle gedragswetenschappers op de cluster 4 scholen geven aan het van belang te vinden dat de informatie in het Nederlands aangeleverd wordt. Ze lijken enigszins verbaasd te zijn over het feit dat er overwegend in het Engels wordt gepubliceerd. Zelf kunnen ze, gezien hun wetenschappelijke opleiding, wel uit de voeten met Engelstalige onderzoeksgegevens. Zij achten het echter ook van belang dat leerkrachten en andere betrokken partijen binnen een cluster 4 school de informatie kunnen lezen en interpreteren.

De helft van de onderzoekers geeft aan dat er bij het lezen en interpreteren van een wetenschappelijk onderzoeksartikel veel vaardigheden komen kijken. Vaardigheden waar gedragswetenschappers op basis van hun wetenschappelijke opleiding mee uit de voeten moeten kunnen komen. In hoeverre de onderzoeksresultaten verspreid worden in Nederlandstalig gebied, hangt volgens de helft van de onderzoekers zelf samen met de beoogde doelen van het effectonderzoek. Onderzoekers die graag willen dat het door hen onderzochte programma in de praktijk (meer) wordt overgenomen, zouden een groter publiek bereiken in Nederland indien ze de effectiviteitresultaten Nederlandstalig zouden publiceren.

In hoeverre moet er door onderzoekers meer gepubliceerd worden in semi-wetenschappelijke tijdschriften?

Onder de gedragswetenschappers heerst de algehele tendens dat semi-wetenschappelijke tijdschriften zoals Balans "lekker weg lezen" en dat deze bladen ondanks de hoge tijdsdruk en

vele taken toch nog veel gelezen worden, niet alleen onder academisch geschoolde mensen, maar ook onder de leerkrachten en maatschappelijk werkers die ook betrokken zijn bij preventie- en interventieprogramma's. Er zijn hier tegenover slechts drie onderzoekers die het belang onderstrepen van publiceren in dergelijke bladen die door een breed publiek opgepikt worden en ze zijn nu niet geneigd om (meer) in semi-wetenschappelijke tijdschriften te publiceren. Zes onderzoekers vinden dat de gedragswetenschapper uit de voeten moet kunnen met wetenschappelijke artikelen. De vertaalslag hiervan naar mensen die geen academische opleiding hebben genoten, zou door de psycholoog of orthopedagoog gemaakt moeten kunnen worden. De verantwoordelijkheid hiervoor ligt niet bij de onderzoekers.

In hoeverre moet er door onderzoekers meer informatie verspreid worden omtrent de praktische haalbaarheid van preventie- en interventieprogramma's?

Op basis van het feit dat gedragswetenschappers in fase 1 allemaal aangeven dat zij de informatie over de praktische haalbaarheid van preventie- en interventieprogramma's missen, wordt een reactie gevraagd aan de onderzoekers. Vijf van hen geven aan dit oogpunt goed te begrijpen, maar benadrukken dat het lastig is om schoolspecifiek te gaan kijken, aangezien elke school weer anders is. Het is volgens twee onderzoekers onmogelijk is om voor iedere specifieke schoolpopulatie een passende praktische handleiding te schrijven. Een drietal onderzoekers geeft aan dat praktische informatie omtrent een programma veelal in de handleiding van dat programma terug te vinden is en dat deze dan niet zorgvuldig genoeg gelezen wordt door gedragswetenschappers op cluster 4 scholen. Bij deze mensen zou een grotere mate van bewustwording moeten optreden hieromtrent.

Het inschakelen van een bemiddelende partij ten behoeve van de communicatie

Er is gevraagd in hoeverre een "bemiddelende" partij de communicatiestromen en informatiestromen tussen het cluster 4 en de onderzoekers zou kunnen bevorderen. Er zijn vier gedragswetenschappers en drie onderzoekers die aangeven dat de verspreiding van effectiviteitgegevens zou kunnen plaatsvinden in een samenwerking met de overkoepelende Regionale Expertise Centra. Die hebben immers de contactgegevens van alle scholen in de betreffende regio. Ook het NJI zou een belangrijke rol kunnen spelen bij de verspreiding van effectiviteitgegevens. Daarnaast zou de WEC-Raad hier aan te pas kunnen komen, door haar adviezen meer af te stemmen op de huidige onderwijssituatie. Een drietal onderzoekers noemen de onderwijsbegeleidingsdiensten als potentiële bemiddelende partij tussen de onderzoekspraktijk en de cluster 4 scholen. Zie tabel 6 voor een overzicht.

Tabel 6 – Welke bemiddelende partij zou de communicatiestromen kunnen verbeteren?

	Gedragswetenschappers	Onderzoekers
Wie is er verantwoordelijk?		
Regionale Expertise Centra	4	3
Het Nederlands Jeugdinstituut	2	1
De WEC-Raad	2	1
Onderwijsbegeleidingsdiensten	0	3

4. Conclusie

Deze conclusie is een vervolg op Delphi-methode fase 4. In deze thesis is onderzocht welke processen een rol spelen rondom de verspreiding en beschikbaarheid van effectiviteitgegevens van preventie- en interventieprogramma's. Daarnaast is bekeken hoe deze informatie wordt ingewonnen door gedragswetenschappers én hoe de effectiviteitgegevens door de onderzoekers worden verspreid. Zo is getracht een beeld te schetsen van hoe de communicatiestromen tussen beide groepen vorm krijgen. Uit de interviews volgens de Delphi-methode in vier fasen, zijn belangrijke conclusies naar voren gekomen:

Conclusie 1: Er lijkt bij gedragswetenschappers sprake te zijn van een gebrekkige taakopvatting en bij onderzoekers lijkt er sprake te zijn van een gebrekkige communicatie.

Er lijkt bij de geïnterviewde gedragswetenschappers een stuk bewustwording te ontbreken omtrent het belang van *evidence based* werken en het actief inwinnen van effectiviteitgegevens op cluster 4 scholen. Dit terwijl hun takenpakket wel voorschrijft dat zij onderzoek moeten doen naar het gebruik van (nieuwe) behandelingsvormen op de school. Daarnaast verspreiden onderzoekers hun effectiviteitgegevens niet binnen een dusdanige schaal dat de informatie op cluster 4 scholen terecht komt.

Conclusie 2: Gedragswetenschappers op cluster 4 scholen hebben geen actuele effectiviteitinformatie beschikbaar over de effectiviteit van de preventie- en interventieprogramma's die ze invoeren en uitvoeren.

Van de acht gedragswetenschappers die zijn vertegenwoordigd in dit onderzoek, zijn er helaas slechts twee die aangegeven beschikking te hebben over de effectgegevens van één van de twee preventie- en interventiemethoden waarmee zij werken. Dit is wel heel weinig.

Conclusie 3: Gedragswetenschappers op cluster 4 scholen lezen (semi-)wetenschappelijke tijdschriften en communiceren met andere gedragswetenschappers binnen het REC, maar volgen nauwelijks bijscholing met betrekking tot de effectiviteit van interventies.

Andere cluster 4 scholen blijken voor de geïnterviewde gedragswetenschappers een belangrijke rol te spelen bij het inwinnen van informatie met betrekking tot preventie- en interventieprogramma's. Onder gedragswetenschappers is er tevens een trend om wetenschappelijke tijdschriften te lezen en een strategie om semi-wetenschappelijke bladen te lezen. Gedragswetenschappers zeggen verder geen bijscholing te volgen met betrekking tot de effectiviteit van programma's. Er zijn bovendien slechts twee gedragswetenschappers die de NJI-website kennen. Gedragswetenschappers blijken hun kennis hoofdzakelijk te verkrijgen uit mond op mond informatie, waardoor er vraagtekens geplaatst kunnen worden bij de wijze waarop de effectiviteitgegevens worden ingewonnen.

Conclusie 4: Onderzoekers verspreiden effectiviteitgegevens via bijscholing en middels overwegend Engelstalige publicaties in wetenschappelijke tijdschriften, maar niet buiten de deelnemende scholen en buiten het Regionale Expertise Centrum.

De onderzoekers verspreiden hun gevonden effectiviteitresultaten op verschillende manieren. Allereerst is er een trend om gegevens te verspreiden door middel van het geven van bijscholing. Ten tweede is er bij onderzoekers een strategie om te publiceren in wetenschappelijke vakbladen, maar niet om te publiceren in semi-wetenschappelijke tijdschriften. Er blijkt verder geen strategie te zijn onder onderzoekers om de gevonden effectgegevens te verspreiden naar scholen die niet zelf hebben deelgenomen aan het onderzoek en naar scholen buiten het REC. Bovendien blijken onderzoekers geen strategie te hebben om hun effectresultaten in Nederlands taalgebied te verspreiden, terwijl er wel een strategie is om de informatie in het Engels te verspreiden.

Conclusie 5: Gedragswetenschappers en onderzoekers nemen niet alle criteria van het Nederlands Jeugdinstituut in ogenschouw.

Bekeken is verder in hoeverre gedragswetenschappers onderzoeken of programma's effectief zijn en of ze de criteria volgen die het Nederlands Jeugdinstituut hiervoor heeft geformuleerd. Na het apart uitvragen van elk criterium blijkt er slechts één te zijn waarbij er een strategie zichtbaar wordt onder gedragswetenschappers: ze letten allemaal op of er een voormeting, een nameting en een follow-up meting heeft plaatsgevonden in het effectiviteitonderzoek. Voor de overige vijf criteria zijn er geen strategieën te ontdekken, alleen voor criterium 6 (hebben de metingen plaatsgevonden in de praktijk) is er nog een trend gevonden. De methodologische aspecten van het verrichte effectiviteitonderzoek lijken in mindere mate belangrijk te zijn voor gedragswetenschappers. Cluster 4 scholen blijken eerder behoefte te hebben aan informatie over de randvoorwaarden van interventieprogramma's, over de tijdsinvulling die er aan moet worden gegeven en over wat het programma precies vraagt van individuele

betrokkenen, zoals de leerkrachten. Er is geen tendens onder onderzoekers om hier specifiek op in te gaan in hun effectiviteitonderzoeken en over het algemeen zijn ze ook niet van plan om dit in de toekomst meer te gaan doen.

Ook de onderzoekers passen niet alle zes de criteria van het NJI toe. Bij drie criteria komt er een algemene strategie aan het licht, namelijk voor criterium 3 (heeft er een voor-, een na- en een follow-up meting plaatsgevonden), criterium 5 (zijn de gegevens statistisch goed geanalyseerd) en criterium 6 (hebben de metingen plaatsgevonden in de praktijk).

Conclusie 6: Er is nauwelijks communicatie tussen gedragswetenschappers op cluster 4 scholen en onderzoekers van preventie- en interventieprogramma's.

In de beide groepen zijn er slechts enkele mensen die aangeven dat er sprake is van directe communicatie tussen gedragswetenschappers en onderzoekers. Bovendien zijn er maar twee cluster 4 scholen die zelf hebben meegedaan aan wetenschappelijke effectiviteitonderzoeken naar preventie- en interventieprogramma's.

Conclusie 7: De gedragwetenschapper wordt geacht de belangrijkste rol te hebben bij de invoer en uitvoer van preventie- en interventieprogramma's.

Het merendeel van zowel de gedragswetenschappers als de onderzoekers benadrukt dat gedragswetenschappers op cluster 4 scholen de grootste verantwoordelijkheid hebben in het zoeken en selecteren van effectinformatie en bij de keuzes voor en het onderhouden van preventie- en interventieprogramma's.

Conclusie 8: De onderzoeker wordt geacht de hoofdverantwoordelijkheid te hebben bij de verspreiding van effectiviteitgegevens van preventie- en interventieprogramma's.

Bijna alle gedragswetenschappers vinden dat onderzoekers de hoofdverantwoordelijkheid hebben bij de verspreiding van effectgegevens naar cluster 4 scholen, tegenover alle onderzoekers zelf. Een gedragswetenschapper noemt het REC als belangrijkste verspreider. In fase 3 worden door de gedragswetenschappers en de onderzoekers bemiddelende instanties genoemd als het REC, het NJI, de WEC-Raad en onderwijsbegeleidingsdiensten.

Conclusie 9: Gedragswetenschappers op cluster 4 scholen zijn niet bewust bezig met de implementatie van preventie- en interventieprogramma's.

Er is geen enkele cluster 4 school vertegenwoordigd in dit onderzoek die zich heeft aangesloten bij het Tienjarenplan implementeren. Over het algemeen lijken zij niet van dit plan te zijn, of er niet eens van op de hoogte te zijn. Verder zijn er op deze scholen ook geen specifieke richtlijnen om preventie- en interventieprogramma's te implementeren. Hierdoor kan worden betwijfeld in hoeverre de preventie- en interventieprogramma's altijd worden ingezet zoals dat voorgeschreven wordt, wat ten koste kan gaan van de effectiviteit.

5. Discussie

Er is een aantal beperkingen te signaleren bij dit beschrijvende onderzoek. Allereerst zijn de onderzoeksgroepen klein; een aantal van acht gedragswetenschappers en acht onderzoekers is niet representatief voor Nederland, of een bepaald deel daarvan. Hierdoor kan het onderzoek niet worden gegeneraliseerd naar de gehele populatie. Een andere beperking bij dit onderzoek, is dat drie scholen bij hetzelfde REC behoren en dat drie onderzoekers betrokken zijn bij onderzoek naar hetzelfde programma. Echter, uit de individuele gesprekken met deze mensen zijn veel verschillende, soms contrasterende gegevens naar voren gekomen.

In 2006 is de Onderwijsraad met een advies gekomen dat scholen in Nederland meer *evidence based* moeten werken. Op de acht verschillende cluster 4 scholen die aan dit onderzoek hebben deelgenomen, heerst geen algehele tendens om preventie- en interventieprogramma's op een effectieve manier in te zetten. Tevens blijkt dat er op het merendeel van deze scholen geen effectiviteitinformatie aanwezig is van de preventie- en interventieprogramma's die worden gehanteerd. Dit zijn programma's die als doel hebben de gedragsproblemen van de kinderen te voorkomen, draaglijker te maken of te verminderen. In hoeverre dit ook daadwerkelijk gebeurt, kan op basis van dit onderzoek worden betwijfeld. Er lijkt een probleem te zijn in de communicatie en in de informatiestromen over de effectiviteit van preventie- en interventieprogramma's, maar ook in de mate van bewustwording onder de gedragswetenschappers over het belang van effectieve programma's. Er wordt veel bijscholing gegeven door onderzoekers, maar deze wordt nauwelijks gevolgd door de gedragswetenschappers. Daarnaast doen de deelnemende cluster 4 scholen zelf nauwelijks mee aan effectonderzoeken en is er geen sprake van een strategie om te communiceren met onderzoekers die interventieprogramma's testen.

Hier tegenover verspreiden onderzoekers hun effectiviteitgegevens overwegend in Engelstalig gebied. Dit lijkt deels betrekking te hebben op de regels die vanuit Universiteiten worden gesteld aan het aantal Nederlandstalige versus Engelstalige artikelen dat jaarlijks dient te worden gepubliceerd. De Universiteit stelt dat voor onderzoek moet worden voldaan aan criteria van de onderzoekscholen. Het is van belang dat effectiviteitgegevens meer verspreid gaan worden in Nederlandstalig gebied. Gedragswetenschappers kunnen weliswaar uit de voeten met Engelstalige artikelen, maar dit geldt niet voor andere betrokken partijen binnen de school, zoals de docenten en maatschappelijk werkers. Gezien hun wetenschappelijke opleiding en vanuit hun takenpakket, zouden gedragswetenschappers echter wel in staat moeten zijn om de effectiviteitinformatie op een begrijpelijke manier over te dragen.

Aanbevelingen

Vanuit hun takenpakket moeten gedragswetenschappers onderzoek doen naar (nieuwe) behandelingsvormen op de school. Dit lijkt in zeer geringe mate ook daadwerkelijk te gebeuren. Dit moet in de toekomst gaan veranderen en er zullen meer startseinen moeten worden gegeven om hier intensiever op te kunnen toespitsen. Up to date blijven vergt van gedragswetenschappers een actieve houding waarbij zij gericht op zoek gaan naar informatie. Daar lijkt op dit moment geen sprake van te zijn. Indien cluster 4 scholen daarnaast meer zouden deelnemen aan effectiviteitonderzoeken en er sprake zou zijn van directe communicatie met onderzoekers, zou de mate van *evidence based* werken al groter zijn. Het is van essentieel belang dat er aan de gedragswetenschappelijke kant meer inzicht komt en bewustwording optreedt met betrekking tot de effectiviteit van preventie- en interventieprogramma's. Het nut en de noodzaak hiervan lijken niet voldoende helder te zijn. Gedragswetenschappers kunnen zelf een actievere houding aannemen, maar anderzijds moeten onderzoekers zichzelf de vraag stellen wat het beoogde doel is van hun onderzoek. Hierin dienen ze zich bewust te zijn van het maatschappelijke belang van hun onderzoek en van het benodigde afzetgebied dat ze willen bereiken. In eerste instantie zou de verantwoordelijkheid moeten komen vanuit de gedragswetenschappers op de cluster 4 scholen, maar onderzoekers zouden daarnaast actiever kunnen verspreiden in de Nederlandse onderwijspraktijk. Het Nederlandse onderwijssysteem verschilt sterk van dat in andere landen en tevens is de onderverdeling van het speciaal onderwijs in clusters en het bestaan van REC's typisch voor Nederlands grondgebied. In andere landen zou de informatie uit onderzoek op Nederlandse scholen dus minder nuttig zijn. Daarnaast: als onderzoekers zeer relevante informatie hebben gevonden met betrekking tot de bestrijding van agressief gedrag en het bevorderen van de sociale competentie, is dat bij uitstek interessant voor cluster 4 scholen, waar veel kinderen zitten die externaliserend gedrag vertonen. Dat is tevens de reden dat de gevonden effectiviteitresultaten niet alleen verspreid zouden moeten worden naar de cluster 4 scholen die deelgenomen hebben aan het onderzoek, maar ook naar andere scholen, zowel binnen als buiten het Regionale Expertise Centrum. Daar tegenover zouden de gedragswetenschappers zelf ook meer moeite kunnen doen om gericht te zoeken, om Engelstalige artikelen te lezen en om bijscholing te volgen die specifiek is toegespitst op wetenschappelijk getoetste interventies.

Het is lastig om met een kant en klare oplossing te komen voor de communicatieproblemen. Ten eerste zouden beide partijen zich zelf meer in kunnen zetten. De verspreiding van effectiviteitgegevens zou verder daadwerkelijk in een samenwerking met de overkoepelende

Regionale Expertise Centra kunnen plaatsvinden; zij hebben immers de contactgegevens van alle scholen in de betreffende regio. Ook het NJI zou een belangrijke rol kunnen spelen bij de verspreiding van effectgegevens. Daarnaast zou de WEC-Raad hier aan te pas kunnen komen door haar adviezen (meer) af te stemmen op de huidige onderwijssituatie.

Gedragswetenschappers op cluster 4 scholen blijken meer kennis nodig te hebben over de praktische haalbaarheid van programma's. Hier zou waar mogelijk meer in kunnen worden voorzien vanuit de wetenschap. In de toekomst zou er meer aandacht moeten komen voor de eisen van de praktijk waarin preventie- en interventieprogramma's worden ingezet. Wetenschappers zouden zich moeten realiseren dat het bijvoegen van meer praktische informatie een hoop voordelen kan opleveren voor de kwaliteit van het (cluster 4) onderwijs. Echter, gedragswetenschappers kunnen geen afwachtende houding aannemen en zullen ook zelf het voortouw moeten nemen in het inwinnen van relevante informatie en het vertalen van wetenschappelijke informatie. Alleen dan kunnen leerkrachten goed bij het proces worden betrokken en een interventie goed uitvoeren in de klas. Er lijkt op dit gebied een probleem te zijn. Op basis van dit onderzoek wordt gepleit voor een verplichte nascholing of bijscholing van gedragswetenschappers binnen het cluster 4 onderwijs. Een andere aanbeveling is dat scholen protocollen ontwikkelen om de informatietoever te optimaliseren. Zo kunnen gedragswetenschappers zich bewuster worden van hun rol bij de invoer en uitvoer van preventie- en interventieprogramma's én deze actueel houden.

Suggesties voor vervolgonderzoek

In de vakliteratuur is nog niet veel informatie te vinden met betrekking tot de beschikbaarheid en verspreiding van effectiviteitgegevens. Deze pilotstudie geeft suggesties voor vervolgonderzoek. Om meer bekendheid te kunnen vragen voor dit onderwerp, zal er vanuit meerdere partijen en sectoren aandacht moeten komen voor dit probleem. Scholen moeten hun keuze voor een bepaald interventie- en of preventieprogramma kunnen baseren op voldoende (wetenschappelijke) informatie en inzichten in de werking van en effectiviteit van een programma zijn essentieel om er in de praktijk goed mee aan de slag te kunnen. In de toekomst zal er meer onderzoek verricht moeten worden; zowel naar de effectiviteit van preventie- en interventieprogramma's als naar de wensen en behoeftes van de praktijk. Indien deze twee ook nog beter op elkaar kunnen worden afgestemd, zal de mate waarin op basis van evidentie wordt gewerkt al toenemen.

Er zijn wellicht nog factoren die kunnen hebben meegespeeld en die het onderzoeken waard zijn, zoals het aantal jaren dat een gedragswetenschapper op een cluster 4 school werkt.

Iemand die nog maar een krap jaartje op een school werkt, zal hoogstwaarschijnlijk over minder up to date kennis beschikken dan iemand die al jarenlang werkzaam is op dezelfde school. Een ander veronderstelling zou kunnen zijn dat pas afgestudeerden wellicht meer doordrongen zijn van het belang van *evidence-based* werken, gezien de extra aandacht die hier de laatste jaren voor is gekomen, ook in de academische opleidingen. Dit zou een mooie insteek kunnen zijn voor vervolgonderzoek. Tot slot zijn er op basis van dit beschrijvende onderzoek nog een aantal hypothesen geformuleerd die in een vervolgonderzoek met grotere onderzoeksgroepen getoetst zouden kunnen worden:

(1) “Er is op cluster 4 scholen onvoldoende actuele effectiviteitinformatie aanwezig van preventie en interventieprogramma's”, (2) “Gedragswetenschappers hebben een strategie om via vaktijdschriften aan effectiviteitgegevens te komen”, (3) “Gedragswetenschappers hebben geen strategie om via bijscholing aan effectiviteitgegevens te komen”, (4) “Onderzoekers hebben een strategie om effectiviteitgegevens via wetenschappelijke vaktijdschriften te verspreiden”, (5) “Onderzoekers hebben een strategie om effectiviteitgegevens te verspreiden via bijscholing”, (6) “Onderzoekers hebben geen strategie om effectgegevens overwegend in Nederlands taalgebied te verspreiden”, (7) “Onderzoekers hebben geen strategie om effectgegevens te verspreiden buiten de deelnemende scholen en buiten het REC”, (8) “Onderzoekers voeren hun effectonderzoeken naar preventie- en interventieprogramma's uit op basis van minstens drie van de zes Nji-criteria”, (9) “Gedragswetenschappers hebben geen strategie om via de onderzoekers aan effectiviteitgegevens te komen”, (10) “Gedragswetenschappers hebben geen strategie om mee te doen aan effectiviteitonderzoeken”, (11) “Gedragswetenschappers worden op een cluster 4 school geacht de hoofdverantwoordelijkheid te hebben bij de invoering en het actueel houden van preventie- en interventieprogramma's”, (12) “De onderzoekers worden verantwoordelijk gehouden voor de verspreiding van de effectresultaten van preventie- en interventieprogramma's” en tot slot (13) “Gedragswetenschappers hebben geen strategie om interventieprogramma's te implementeren.” Deze hypothesen zouden de insteek kunnen vormen voor toekomstig onderzoek naar de communicatieprocessen inzake de effectiviteitgegevens van preventie- en interventieprogramma's tussen wetenschappelijke onderzoekers en gedragswetenschappers.

6. Literatuur

- Crone, M.R., Reijneveld, S.A., Willemsen, M.C., van Leerdam, F.J.M., Spruijt, R.D., & Hira Sing, R.A. (2003). Prevention of smoking in adolescents with lower education: A school intervention study. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 57, 675-680
- Blonk, R.W.B., Prins, P.J.M., Sergeant, J.A., Ringrose, J., & Brinkman, A.G. (1996). Cognitive-behavioral group therapy for socially incompetent children: Short-term and maintenance effects with a clinical sample. *Journal of Clinical Child Psychology*. 25, 215-224.
- Conduct Problems Prevention Research Group. (1999). Initial Impact of the Fast Track Prevention Trial for Conduct Problems: II. Classroom Effects. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 67 (5). 648-657.
- Gravemeijer, K.P.E., & Kirschner, P.A. (2007). Naar meer evidence-based onderwijs? *Pedagogische Studiën*, 84, 463-472).
- Greenberg, M.T., & Kusché, C.A. , Cook, E.T. & Quamma, J.P. (1995). Promoting emotional competence in school-aged children: The Effects of the PATHS Curriculum. *Developmental Psychopathology*, 7, 117-136.
- Grol, R., & Wensing, M. (2001). *Implementatie; effectieve verandering in de patiëntenzorg*. Leiden: Elsevier gezondheidszorg.
- Junger-Tas, J. & Slot, N.W. (2001). Preventie van ernstig delinquent en gewelddadig gedrag. In R. Loeber, N. W. Slot, & J.A. Sergeant (Red), *Ernstige en gewelddadige jeugddelinquentie. Omvang, oorzaken en interventies* (pp. 265-289). Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Lier, P.A.C. van & Huizink, A. (2007). Impact of a preventive intervention targeting childhood disruptive behavior on tobacco and alcohol initiation from age 10 to 13 years. Submitted for publication.
- Linstone, H.A. & Turoff, M. (1975). *The Delphi Method: Techniques and Applications*. Addison-Wesley Publishing Company, inc.
- Loeber, R., Sergeant, J.A., & Slot, N.W. (2001). Implicaties voor beleid, onderzoek en overdracht van informatie. In R. Loeber, N. W. Slot, & J.A. Sergeant (Red), *Ernstige en gewelddadige jeugddelinquentie. Omvang, oorzaken en interventies* (pp. 357-372). Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.

- Louwe, J.J., & Van Overveld, C.W. (2007a). De invloed van het Programma Alternatieve Denkstrategieën op reactieve en proactieve agressie bij jongens in het primair onderwijs: Effecten na een jaar. *Pedagogische Studiën*, vol 84 (4) (pp. 277-292).
- Louwe, J.J., & Overveld, C.W. van (2007b). Meer 'vaste grond onder de voeten' of 'drijfzand'? Een reactie op het advies 'Naar meer *evidence-based* onderwijs' van de Onderwijsraad (2006), in het licht van de preventie en curatie van gedragsproblemen. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 46 (1), 8-26.
- Van Manen, T.G., Prins, P.J.M. & Emmelkamp, P.M.G. (2004). Reducing Aggressive Behavior in Boys With a Social-Cognitive Group Treatment: Results of a Randomized, Controlled Trial. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 43:12, 1478-1487.
- Matser, D. (1990) *Sociaal-emotionele vorming. Een model uit de praktijk*. Utrecht: Seminarium voor Orthopedagogiek.
- Onderwijsraad. (2006). *Naar meer evidence based onderwijs*. Den Haag, Nederland. Uitgeverij Onderwijsraad.
- Overveld, C.W. van & Louwe, J.J. (2005). Effecten van programma's ter bevordering van de sociale competentie in het Nederlandse primair onderwijs. *Pedagogische Studiën*, vol 82 (2), 137-159
- Vegt, A.L. van der, Diepeveen, M., Klerks, M., Voorpostel, M., & Weerd, M. de. (2001). *Je verwerken kun je leren. Evaluatie van de Marietje Kesselsprojecten. Eindrapport*. Amsterdam: Regioplan Onderwijs en arbeidsmarkt.
- Wiel, N. van de, Matthys, W., Cohen-Kettenis, P. & Engeland, H. van (2003). Application of the Utrecht Coping Power Program and Care as Usual to children with disruptive behavior disorders in outpatient clinics: a comparative study of costs and course of treatment. *Behavior Therapy*, 34, 421-436.
- Zorg Onderzoek Nederland. (1997). Met het oog op toepassing. Beleidsnota Implementatie ZON 1997-1999. Den Haag: ZON.
- <http://www.NJI.nl> (2008)
- <http://.speciaalonderwijs.kennisnet.nl/cluster4> (2008)
- <http://www.Rec4-4.nl> (2008)
- <http://www.leidenuniv.nl/fsw.ised>
- <http://epos.fmg.uva.nl>
- <http://www.ru.nl/bsi>

Bijlage 1 - Interview fase 1 gedragswetenschappers op cluster 4 scholen

Vraag 1

Welke interventie- en/of preventieprogramma's worden er op uw school gebruikt?

Vraag 2

Heeft u beschikking over effectgegevens van deze betreffende interventie- en/of preventieprogramma's?

- Heeft u informatie over effectiviteit voor verschillende doelgroepen?
- Heeft u informatie over de mechanismen waarlangs de interventie werkt?

Vraag 3

Op welke criteria wordt er gelet wanneer er een nieuw interventie- of preventieprogramma ingevoerd gaat worden?

- Let u er op of de effectstudies duidelijk gericht zijn op de doelen van de interventie?
- Let u er op of er in de effectstudies betrouwbare meetinstrumenten zijn gebruikt die de doelen goed operationaliseren?
- Let u er op of er een voormeting, nameting en follow-up meting is gedaan in de effectstudies?
- Let u er op of de metingen in effectstudies verricht zijn volgens toeval samengestelde experimentele en controlegroepen?
- Let u er op of de gegevens in de effectstudies statistisch goed geanalyseerd zijn?
- Let u er op of de interventie en metingen in de praktijk hebben plaatsgevonden?

Vraag 4

Hoe komt u aan up to date vakkennis om goed te kunnen beslissen welke preventie- en interventieprogramma's gebruikt gaan worden?

Vraag 5

Wat doet u om up to date te blijven van de effecten van de preventie- en interventieprogramma's?

Vraag 6

Welke kennis mist u om goed te kunnen beslissen welke interventie- en/of preventieprogramma's gebruikt gaan worden?

Vraag 7

Volgt u bijscholingscursussen om op de hoogte te blijven van nieuwe effectgegevens?

- Is bijscholing gericht op door wetenschap getoetste interventies?

Vraag 8

Welke vakbladen leest u om op de hoogte te blijven van effectgegevens en ontwikkelingen met betrekking tot gedragsproblemen?

Vraag 9

Hoe ziet u de rol van de gedragswetenschappers binnen het cluster 4 onderwijs als het gaat om de invoering van en het gebruik van preventie- en interventieprogramma's?

Vraag 10

Is er contact met wetenschappers op universiteiten die onderzoek verrichten naar de effecten van preventie- en interventieprogramma's?

- Op welke wijze verloopt het contact met de wetenschappers op universiteiten die onderzoek verrichten naar de effecten van preventie- en interventieprogramma's?

Vraag 11

Hoe ziet u de rol van deze wetenschappers?

Vraag 12

Hoe is het onderlinge contact met andere cluster 4 scholen? (binnen en buiten REC)

- Communiceren andere cluster 4 scholen nieuws over de effecten van preventie- en interventieprogramma's naar u en vice versa?

Vraag 13

Wie is volgens u verantwoordelijk voor de verspreiding van de gevonden onderzoeksresultaten in effectonderzoeken? (binnen en buiten de school).

Vraag 14

Dragen jullie op deze cluster 4 school zelf ook bij aan effectonderzoeken?

- Doen jullie vervolgens ook aan evaluatie? Zo ja: hoe vindt deze plaats?

Vraag 15

Heeft deze cluster 4 school zich aangesloten bij het Tienjarenplan Implementeren?

Bijlage 2 - Interview fase 1 onderzoekers

Vraag 1

Hoe lang verricht u al (effect)onderzoek naar preventie- en interventieprogramma's?

Vraag 2

Naar welke programma's heeft u onderzoek gedaan?

- Wat voor type onderzoek(en) was/waren dit?

Vraag 3

Op welke criteria wordt er gelet bij het toetsen van de effecten van preventie- en interventieprogramma's?

- Let u er op of de effectstudies duidelijk gericht zijn op de doelen van de interventie?
- Let u er op of er in de effectstudies betrouwbare meetinstrumenten zijn gebruikt die de doelen goed operationaliseren?
- Let u er op of er een voormeting, nameting en follow-up meting is gedaan in de effectstudies?
- Let u er op of de metingen in effectstudies verricht zijn volgens toeval samengestelde experimentele en controlegroepen?
- Let u er op of de gegevens in de effectstudies statistisch goed geanalyseerd zijn?
- Let u er op of de interventie en metingen in de praktijk hebben plaatsgevonden?

Vraag 4

Hoe worden de gevonden onderzoekresultaten in effectonderzoeken verspreid naar de cluster 4 scholen?

Vraag 5

Worden de gevonden onderzoeksresultaten in effectonderzoeken ook ter informatie verzonden aan scholen die niet aan het onderzoek hebben deelgenomen?

- Ook buiten het Regionale Expertise Centrum?

Vraag 6

Publiceert u de effectgegevens die in onderzoeken naar voren zijn gekomen?

- Waarin wordt er gepubliceerd?

Vraag 7

Geeft u bijscholing met betrekking tot effectiviteitonderzoek naar preventie- en interventieprogramma's?

Vraag 8

In hoeverre wordt de informatie verspreid in Nederlands taalgebied?

- Hoeveel prioriteit heeft het om de informatie te verspreiden in Nederlands taalgebied?

Vraag 9

Is er sprake van direct contact met gedragswetenschappers op (cluster 4) scholen?

Vraag 10

Wie is er verantwoordelijk voor de verspreiding van de gevonden onderzoeksresultaten in effectonderzoeken?

Vraag 11

Hoe ziet u de rol van orthopedagogen en psychologen op cluster 4 scholen bij de invoering van en het gebruik van preventie- en interventieprogramma's?

Bijlage 3 - Interview fase 3 gedragswetenschappers en onderzoekers

Vraag 1

In hoeverre moet er meer informatie met betrekking tot praktische haalbaarheid worden opgenomen in effectonderzoeken?

Vraag 2

In hoeverre moet er door wetenschappers verspreid worden in Nederlandstalig gebied?

Vraag 3

In hoeverre moet er door wetenschappers meer gepubliceerd worden in semi-wetenschappelijke tijdschriften?

Vraag 4

Hoe denkt u dat de communicatiestromen tussen de cluster 4 scholen in Nederland en de wetenschap verbeterd zou kunnen worden?

Vraag 5

In hoeverre kan een bemiddelende partij of instantie de communicatiestromen tussen cluster 4 scholen en de wetenschap bevorderen?